

Europa schrijft

In een reeks artikelen bespreekt Harmen Hettinga telkens één methode uit een Europees land. Al bladerend door de schrijfschriften worden opvallende zaken en wellicht overeenkomsten met Nederlandse methoden gevonden. Deze artikelen zijn niet bedoeld als zijnde een diepgaande studie, al worden wel de richtlijnen gevolgd die bij het beoordelen van een Nederlandse methode worden toegepast. Het is niet de bedoeling een algemeen oordeel uit te spreken, al is de neiging tot het geven van een eigen mening vaak aanwezig. Niet alle materialen die bij de methode zijn uitgegeven zijn voorhanden. Ook de taal kan een probleem zijn. Maar het gaat hier om een kennismaking die onze blik kan verruimen. Aanvullingen en commentaren zijn welkom.

6. België (Vlaanderen)

Deze keer zoeken we het iets dichterbij huis. Vlaanderen kent meerdere schrijfmethode, zoals Ik schrijf, Pennentrek, Ik pen, Dansende Kronkels, Schrijfonderwijs, Van Ins Schrijfmethode, Schrijfvaardig, Schrijfmobiel en Handschrift D'haese.

Wij bekijken de methode **Handschrift D'haese** van uitgever Van In te Wommelgem. Uitgegeven in 2005. Alleen het kleuterprogramma en de Speelse schrijfoefeningen verschijnen in 2008. Auteurs: Michel Liégeois (voorbereidende oefeningen), Annemie Moerlose (groep 1), Mariëlla Hageman (groep 2), Lutgard Verstappen (groep 3) en Ilse Wagemans (groep 4). Coördinator is Leo Verstappen. De illustraties zijn gemaakt door Annemie Berebrouckx. Zij ontwierp ook het logo van de methode Pennenstreken van Zwijssen. De aandacht voor de schrijfhouding en schriftligging, inclusief het fotomateriaal is met toestemming grotendeels overgenomen uit de methode Handschrift 2 van Malmberg.

Opvallend is de naam van D'haese in de titel. Wie het schrijfonderwijs in België nader bestudeerd zal het werk van D'haese vaker tegenkomen. Al in de jaren veertig van de vorige eeuw duikt zijn naam op. De 'Schrijfmethode D'Haese' werd in 1987 uitvoerig door An Baert beschreven in 'Historische situering en kritische evaluatie'. Zo ook door Katheel Roels in 'De schrijfmethode D'Haese. Een onderzoek naar de amendering ervan door leerkrachten en een voorstel voor haar aanpassing'. Een proefschrift ingediend tot het behalen van de graad van licentiaat in de psychologische en pedagogische wetenschappen.

Richting pedagogiek aan de Universiteit van Gent. 1991.

De methode Handschrift D'haese bestaat uit:
Schrijfstapjes. Schrijfblok kleuters.
Speelse schrijfoefeningen 1. Schrijfblok groep 3.
Speelse schrijfoefeningen 2. Schrijfblok groep 3.
Werkschrift 1a – 1b – 1c (elk 48 oefenpagina's.)
Handleiding 1.
Kopieerblok
Werkschrift 2a – 2b (56 en 72 oefenpagina's)
Handleiding 2.
Kopieerblok
Werkschrift 3a – 3b (56 en 72 oefenpagina's)
Handleiding 3.
Kopieerblok
Werkschrift 4a – 4b (56 en 72 oefenpagina's)
Handleiding 4.
Kopieerblok

Kleuterprogramma

Een scheurblok, bestaande uit 32 bladen, bevat oefeningen voor de hoogste kleutergroep. De schrijffpatronen die geoefend worden zijn: guirlande – open guirlande – arcade – open arcade – ovaal – zaag (zig-zag) – arcering (streek) – golf. Deze schrijffpatronen worden zowel groot als klein geoefend. Het is de bedoeling dat de kinderen de oefeningen zelfstandig maken.

Schrijfstapjes Kleuterblok

Groep 3

De Speelse schrijfoefeningen 1 (32 bladen) bevat een herhaling van de schrijffpatronen en oefeningen ter verbetering van de schrijfmotoriek. De begeleidende tekst luidt als volgt: "Kinderen zijn dol op dat soort werkjes. Met veel fantasie maken ze van eenvoudige patronen kleurige composities van lijnen en lussen. Ze werken met plezier en geconcentreerd en tegelijk oefenen ze een precieze en nauwgezette beheersing van schrijfmateriaal." Ook worden letters geoefend waar de kinderen problemen bij ondervinden.

Elk werkblad bestaat uit de volgende onderdelen:

- Een speelse, vrije opdracht in een kadertje beneden;
- De letter vrij schrijven, klein en groot;
- De volle letter overschrijven;
- De stipletter overschrijven;
- De letter schrijven met aanzetpunt en spoorlijntjes;
- De letter vrij schrijven op een enkele lijn;
- Een woord schrijven waarin deze letter voorkomt.

Er is aandacht voor moeilijke verbindingen. Het scheurblok zou uitstekend geschikt zijn voor hoekenwerk of huiswerk.

De oefeningen bestaan uit veel voorkomende combinaties en moeilijke verbindingen. De woorden zijn geselecteerd uit de woordfrequentielijst van Pieter Goessaert (Van In, 2004)

Speelse schrijfoefeningen 1

Schrift 1a

Het alfabet.

Onderstaande letters worden in één keer geschreven.

b, c, e, h, k, l, m, n, o, r,

s, u, v, w, y, z

Deze letters worden niet in één keer geschreven.

a, d, f, g, i, j, p, q, t, x, ij

Opvallend is dat :

- de p en de s boven de lijn uit komen;
- de a, d, f, g, i, j, p, q, t, x, ij niet in één keer geschreven worden. Dus na het eerste deel van de p en de f en na het laatste deel van de q

- moet de pen worden opgetild;
- de d, t, p en q korter zijn dan de lussen en de lengte onderling verschilt;

d, t, p, q:

- de r en z scherp zijn, en dat er geen sprake is van een golfje;
- het uitroepteken en het vraagteken korter zijn dan de lusletters;
- de letters geen of slechts een korte ophaal hebben.

De cijfers

4 5 7 0 1 2 3 6 8 9

De cijfers 4, 5 en 7 worden in twee bewegingen geschreven.

Bij de losse woorden wordt het beginpunt aangegeven. Bij zinnen alleen bij de eerste letter.

Voor het vinden van de juiste schriftiligging worden zowel voor de rechts- als linkshandige schrijver richtingpijlen onder aan de bladzijde gegeven.

De zoneverdeling bij de letters verloopt van 6 : 5 : 5 naar 3 : 3 : 3 in het laatste kwart van het tweede jaar en naar enkelvoudige lijnen met een interlinie van 8 mm. in de tweede helft van het derde jaar.

In het vierde jaar wordt op een enkele lijn geschreven en tussen lijnen met een interlinie van 8 mm. De voorbeeldletter worden gegeven in de verhouding 2½ : 2½ : 2½ en 2 : 2 : 2.

Handleiding 1

Kopieermap 1

De lessen hebben een volgende opbouw:

- lesopening
- Instructiefase letter aanleren
- Uitvoeringsfase
- Instructiefase letter in verbindingen aanleren
- Inoefenfase: overtrekken en kopiëren.

In de handleiding is slechts één lesvoorbeeld uitgewerkt. Een les duurt 25 minuten.

De oefenstof voor het eerste jaar is uitgewerkt in 10 blokken. Blok 1 t/m 4 bevatten alleen oefeningen uit de kopieermap. Blok 5 en 6 bestaat uit werkschrift a. Blok 7 en 8 uit werkschrift b en blok 9 en 10 uit werkschrift c. Bij alle schriften horen kopieerbladen met herhaling en verrijking.

De beoordeling van het geschreven werk door de leerkracht kan eenvoudig, mits hij/zij tijdens zijn rondgang in de klas remediërend heeft

opgetreden en voldoende feedback gegeven heeft om een adequate leerstrategie te ontwikkelen bij de kinderen. De leerkracht tekent eenvoudig een mondje in het figuurtje op de schriftpagina.

- Lachend mondje = Je schrijft al knap
- Plat mondje = Je doet echt je best
- Huilend mondje = Het lukte nog niet zo best

In alle handleidingen worden kopieerbladen aangeboden:

- Rapportering Productevaluatie
- Observatiefiche Procevaluatie

Groep 4

Speelse schrijfoefeningen 2

Schrift 2a

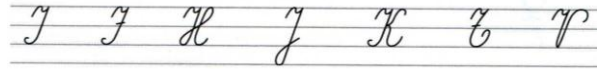
Het scheurblok Speelse schrijfoefeningen 2 (32 bladen) bedoeld voor het tweede leerjaar bevat oefeningen die gegroepeerd zijn rond drie rubrieken:

1. Oefeningen voor alle letters waar kinderen vaak problemen ondervinden.
2. Oefeningen voor moeilijke verbindingen.
3. Oefeningen over hoofdletters.

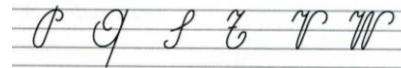
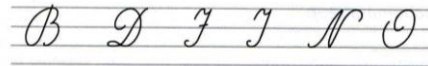
Het blok is bedoeld voor hoekenwerk of huiswerk.

De hoofdletters

De beginkrul van de volgende hoofdletters is gelijk:

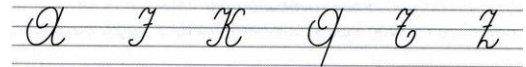

Bij deze hoofdletters vindt geen doorlopende beweging plaats naar de volgende letter:

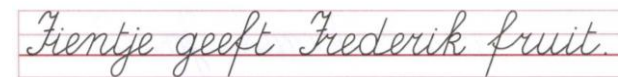
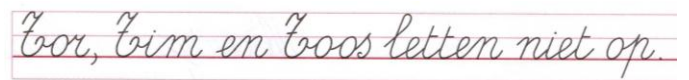
De overige 14 hoofdletters worden rechtstreeks verbonden met de daaropvolgende kleine letter.

Deze 6 hoofdletters worden niet in één keer geschreven.

De hoofdletters P, B en R komen boven de luslijn uit. De ronding bovenaan de letter P is kleiner dan die van de letter B en R.

Het meest opvallend en nagenoeg onherkenbaar voor ons zijn de hoofdletters F en T.

Voor de vormen van de hoofdletters verschillen veel met de wijze zoals ze in ons land geschreven worden. Daardoor waren indertijd op de Pabo te Maastricht de Belgische studenten in het eerste studiejaar snel herkenbaar.

Meer dan de helft van de Vlaamse leerkrachten zou de voorkeur geven aan de letters van D'haese.

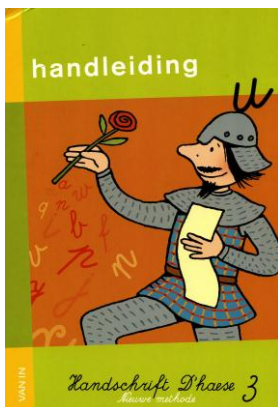
De auteurs omschrijven de eigenschappen van het schrift D'haese als:
Gemakkelijk, duidelijk en goed leesbaar, sierlijk, zwaar en eenvoudig in zijn verhoudingen. Ook geven zij de voorkeur aan verbonden en cursief schrift.

Vanaf schrift b mag het kind, naast de beoordeling van de leerkracht ook zijn/haar eigen mening over het eigen werk geven.

mijn werk is prima goed slordig
je werk is prima goed slordig

Groep 5

De handleiding bij deze groep bevat negen hoofdstukken waarvan de eerste zeven nagenoeg gelijk zijn aan de vorige handleidingen en gelijk zijn aan die van groep vier. Alleen hoofdstuk acht 'Wegwijs in de werkschriftjes' en hoofdstuk negen 'Jaarplanning' zijn verschillend.

Handleiding 3

Schrift 3a

Dus ook opnieuw aandacht voor kinderen met motorische problemen, oefeningen voor de schouder- en armspieren en voor de hand- en vingerspieren gegeven.

De jaarplanning voorziet in 10 blokken, waarvan de eerste twee elk vier weken duren en acht lessen bevatten. De andere blokken duren elk drie weken en bevatten zes lessen. Dus:
10 blokken = 32 weken = 64 lessen.
Elke les duurt 25 minuten.

Werden in groep 4 de hoofdletters allemaal even groot geschreven als de lusletters, behalve de P, B en R. Nu zien we dat in schrift 3a de hoofdletters kleiner geschreven worden dan de lusletters. De hoofdletters P, B en R raken nu net als de lusletters de bovenlijn.

Ysboer Piet werpt met taarten.

Bora eet ze liever op.

Rein bakt 's woensdags wafels.

In de 'Methode D'haese' uit de beginjaren zeventig van de vorige eeuw is de hoogte van de hoofdletters in alle schriften gelijk aan die van de lusletters.

In schrift 3b waar geschreven wordt op een enkelvoudige lijn, zijn de hoofdletters weer even groot als de lusletters.

Hamingo's zijn steltlopers.

Ellebogen van tafel!

De letterzones verhouden zich nu als:
 $2\frac{1}{2} : 2\frac{1}{2} : 2\frac{1}{2}$. De interlinie is 9 mm.

Zie de onderstaande tekst uit schrift 3b om een indruk te krijgen van de letterverbindingen.

Ik moet afscheid van je nemen.

Ik wil op reis naar een eiland.

Gauw, ik wil vertrekken.

Dag, tot in de maand augustus!

Groep 6

De indeling van de handleiding is gelijk aan die van groep vijf. De hoofdstukken acht en negen zijn aangepast. Ook de jaarplanning is gelijk aan die van groep vijf.

De letterzones verhouden zich in schrift 4a zowel als $2\frac{1}{2} : 2\frac{1}{2} : 2\frac{1}{2}$, als $2 : 2 : 2$. Beide verhoudingen worden afwisselend gebruikt. De interlinie gaat van 9 mm. naar $7\frac{1}{2}$ mm. en 7 mm. Schrift 4b kent een letterzone van $2 : 2 : 2$ en een interlinie van 7 mm.

Handleiding 4

Schrift 4a

In schrift 4a lijken de hoofdletters opnieuw iets kleiner geschreven te worden, maar het is opvallend dat dit niet overal gebeurt. In schrift 4b is er geen verschil meer tussen de hoogte van de hoofdletters en de lusletters.

Jan Verloov heel leuk.

Fragment uit een zin. Schrift 4b

Nu de letters zo klein geschreven worden, is het duidelijk hoe moeilijk het voor kinderen moet zijn om nog verschil in hoogte tussen hoofdletters en lusletters aan te geven. Men mag zich dan ook terecht afvragen waarom de hoofdletters in sommige fasen kleiner geschreven dienen te worden dan de lusletters.

De na te schrijven teksten in dit werkschrift bestaan uit zowel voorgeschreven als gedrukte teksten.

Harmen Hettinga